

Svet po meri otrok

DEKLARACIJA

**POROČILO O NAPREDKU IN
PRIDOBLENJA SPOZNANJA**

AKCIJSKI NAČRT

**PONOVNO POTRJUJEMO SVOJO
ZAOBLJUBO, DA BOMO PRISTOPILI
K SPREJETJU UKREPOV ZA
UVELJAVLJANJE IN VAROVANJE
PRAVIC VSAKEGA OTROKA
– VSAKEGA ČLOVEŠKEGA BITJA,
MLAJŠEGA OD 18 LET, VKLJUČNO
Z MLADOSTNIKI. ODLOČENI
SMO, DA BOMO SPOŠTOVALI
DOSTOJANSTVO IN VAROVALI
BLAGINJO VSEH OTROK.**

SVET PO MERI OTROK, 4. ČLEN

PREGOVOR

V New Yorku je bilo pred trinajstimi leti doslej največje srečanje voditeljev držav z vsega sveta, posvečeno otrokom. Na posebni seji Generalne skupščine OZN je bila sprejeta Deklaracija o preživetju, zaščiti in razvoju otrok ter Načrt ukrepov za izvajanje te deklaracije. Dvanajst let po tem je bil na podobnem srečanju sprejet nov dokument Svet po meri otrok, obsežen, vendar izvedljiv projekt, ki opredeljuje specifične cilje in naloge za izboljšanje položaja otrok v naslednjem desetletju.

Slovenija se je v uresničevanje dokumentov, sprejetih na posebni seji Generalne skupščine OZN leta 1990 vključila z udejanjanjem Deklaracije o preživetju, zaščiti in razvoju otrok. O tem je poročala tudi Generalnemu sekretarju OZN.

Leta 1992 je s Temeljno ustavno listino o samostojnosti in suverenosti RS in z aktom o notifikaciji nasledstva nasledila Konvencijo OZN o otrokovih pravicah, mednarodni instrument, ki priznava položaj otroka v pravnem sistemu in v družbi. Kljub določenim pomanjkljivostim v uresničevanju otrokovih pravic so v Sloveniji pravice otrok usklajene s konvencijsko ureditvijo, saj so bili sprejeti številni zakonodajni akti in ukrepi za izboljšanje položaja otrok v slovenski družbi. Z njimi naj bi zagotovili vsakemu otroku socialno varnost, dostop do socialnih služb, zaščito pred izkoriščanjem, zanemarjanjem in zlorabo, kot tudi njihovo neposredno vključitev. To pomeni uresničevanje njihovih temeljnih civilnih, političnih in socialnih pravic ter njihovo vključenost v družbeno skupnost.

Statistični podatki kažejo, da je Slovenija v obdobju 1990–2000 uspela uresničiti večino ukrepov, sprejetih na Svetovnem vrhu za otroke leta 1990, ter da se je položaj otrok v tem obdobju izboljšal. To kažejo podatki o umrljivosti otrok v Sloveniji (leta 1985 je bilo število umrlih dojenčkov 13,1 na 1000 živorojenih, leta 1998 pa 5,2); perinatalni umrljivosti otrok (leta 1985 je bila perinatalna umrljivost otrok 12,1 na 1000 živorojenih otrok, leta 1998 pa se je zmanjšala na 5,6); nizki stopnji okužbe z virusom HIV in aidsa (septembra 2000 je bilo na osnovi zakonske obveze v Sloveniji prijavljenih 89 primerov aidsa, od tega dva otroka); znižanju števila splavov; uvedbi novih meril za otroške dodatke (leta 1999 je otroške dodatke prejemale nekaj več kot 80 % otrok); upadanju deleža prebivalstva z nedokončano ali nepopolno izobrazbo in drugo.

V skladu z načelom mednarodne solidarnosti si je Republika Slovenija v veliki meri prizadevala pomagati otrokom na območju bivše Jugoslavije, tako da je zagotavljala sredstva, bivanje in oskrbo beguncem, programe psihosocialne pomoči ter rehabilitacije žrtev min. Njeno članstvo v Izvršilnem odboru UNICEF-a, ki ga je začela 1. januarja 2002, ter v Biroju Izvršilnega Odbora UNICEF v letu 2003 pomeni priznanje, toda tudi nadaljnje obveznosti – obveznost pri soustvarjanju politike UNICEF-a kot tudi financiranje njegovih rednih in izrednih programov.

Vendar pa ti dosežki niso bili enakomerni povsod po Sloveniji, zato obstaja pred nami še veliko izzivov. Izziv za nas je, da preprečimo, da postanejo socialne bolezni trajnica in da otroci ne bodo izključeni v takšni meri, da bodo njihove življenjske možnosti onemogočene. Na ta izziv lahko odgovorimo s stalnim spremljanjem in analiziranjem stanja na področju otroštva ter pravočasnim odzivanjem na spremembe; udejanjanjem socialne pravičnosti kot temeljne vrednote pri oblikovanju programov v korist otrok ter zagotavljanjem vključevanja vseh otrok v izobraževanje kot temeljnimi zagotovilom za preseganje začaranega kroga socialne izključenosti. Pomembne so tudi spremembe na področju družinske politike, ki zadevajo tako družinska razmerja kot tudi družinske in socialne prejeme, preživnine, zdravstveno varstvo oziroma zdravje otrok kot tudi njihovo izobraževanje. Med njimi je pomembna zlasti uvedba novih pravic na področju starševskega varstva ter družinskih in socialnih prejemkov, preživnin, rejništva in še nekaterih drugih.

Prepričan sem, da si bomo v Sloveniji še naprej prizadevali uresničevati in varovati pravice vsakega otroka, pa tudi otrok v svetu, in sicer v partnerstvu z različnimi sektorji v družbi ter z različnimi državami. Nacionalni razvojni program za izboljšanje položaja otrok v Sloveniji, ki ga pripravljamo, bo opredelil ukrepe v korist otrok ter potrebna sredstva in instrumente za njihovo uresničevanje. V mednarodni skupnosti pa si bo Slovenija prizadevala za prerazporejanje večjega deleža sredstev za programe v korist otrok v nerazvitem svetu. S tem bomo uresničili načela, cilje ter ukrepe, sprejete 10. maja 2002 na svetovnem državniškem vrhu za otroke v New Yorku, ki nas zavezujejo, da jih udejanjimo v naslednjih desetih do petnajstih letih.

Knjižica Svet po meri otrok, ki je pred vami, vsebuje besedilo dokumentov, sprejetih na svetovnem državniškem vrhu. Prepričan sem, da bomo s tem, da smo jo natisnili in z njo seznanili širšo javnost, pridobili nove zaveznike pri uresničevanju obveznosti izpolnjevanja nedokončanih ciljev s Svetovnega vrha za otroke iz leta 1990 in prispevali k oblikovanju boljšega sveta za otroke in z otroki.

Dr. Vlado Dimovski

minister za delo, družino in socialne zadeve

SVET PO MERI OTROK

27. posebna seja generalne skupščine Združenih narodov
New York, 10. maja 2002.

<i>vsebina</i>	<i>členi</i>	<i>stran</i>
I. DEKLARACIJA	1–9	4
II. POROČILO O NAPREDKU IN PRIDOBLENA SPOZNAVANJA	10–13	7
III. AKCIJSKI NAČRT	14–62	9
A. Ustvarjanje sveta po meri otrok	14–32	9
B. Cilji, strategije in aktivnosti	33–47	15
1. Spodbujanje zdravega življenja	35–37	15
2. Zagotavljanje kakovostnega izobraževanja	38–40	19
3. Zaščita pred zlorabo, izkoriščanjem in nasiljem	41–44	22
4. Boj proti virusu HIV/aidsu	45–47	28
C. Mobilizacija sredstev	48–58	32
D. Nadaljnje aktivnosti, spremljanje in ocenjevanje	59–62	35

I.

DEKLARACIJA

1. Državni voditelji so se pred enajstimi leti na Svetovnem državniškem vrhu za otroke skupaj obvezali ter oblikovali splošno zahtevo, da se vsakemu otroku omogoči boljša prihodnost.
2. Do zdaj je bil dosežen velik napredek, ki je zabeležen v poročilu generalnega sekretarja Združenih narodov z naslovom *Mi, otroci*.¹ Rešenih je bilo na milijone mladih življenj, več otrok kot kdajkoli prej se izobražuje v šolah, več otrok je dejavno vključenih v odločanje o svojem življenju, in sprejete so bile pomembne mednarodne pogodbe o zaščiti otrok. Vendar pa ti dosežki in izboljšanja niso bili doseženi povsod v enaki meri – ostajajo še mnoge ovire, predvsem v državah v razvoju. Lepša prihodnost za vse se je pokazala kot neuresničljiva. Za izboljšanje položaja vseh otrok po svetu bi bile potrebne trdnejše nacionalne kot tudi mednarodno sprejete obveze.
3. Mi, voditelji držav in vlad ter predstavniki držav, ki se udeležujemo posebnega zasedanja Generalne skupščine za otroke, ponovno potrjujemo svojo zaobljubo ciljem in načelom, zapisanim v Listini Združenih narodov, in smo trdno odločeni, da bomo to zgodovinsko priložnost izkoristili in spremenili svet za otroke in z otroki. Potrjujemo, da bomo z delovanjem na nacionalni ravni in prek mednarodnega sodelovanja izpolnili nedokončan dnevni red svetovnega državniškega vrha za otroke. Prav tako bomo pristopili k reševanju drugih nujnih zadev, ki so ključnega pomena za doseganje dolgoročnih ciljev, zapisanih na nedavnih srečanjih in konferencah Združenih narodov, predvsem pa v dokumentu z naslovom *Deklaracija Združenih narodov za novo tisočletje*.²
4. Ponovno potrjujemo svojo zaobljubo, da bomo pristopili k sprejetju ukrepov za uveljavljanje in varovanje pravic vsakega otroka – vsakega človeškega bitja, mlajšega od 18 let, vključno z mladostniki. Odločeni smo, da bomo spoštovali dostojanstvo in varovali blaginjo vseh otrok. Prepoznavamo, da vsebuje Konvencija o otrokovih pravicah³ – v zgodovini najširše sprejet dokument

na področju človekovih pravic – in njeni opcijski protokoli obsežen zbir mednarodnih pravnih standardov za zaščito in blaginjo otrok. Prepoznavamo tudi pomen drugih mednarodnih dokumentov, ki zadevajo otroke.

5. Poudarjamo svojo zaobljubo, da bomo ustvarili svet po meri otrok, v katerem upošteva trajnostni razvoj najboljše koristi otroka, in temelji na načelih demokracije, enakosti, nediskriminacije, miru in socialne pravičnosti, ter na univerzalnosti, nedeljivosti, soodvisnosti in medsebojni povezanosti vseh človekovih pravic, vključno s pravico do razvoja.
6. Priznavamo in podpiramo starše in družine ter v posebnih okoliščinah zakonite skrbnike kot primarne varuhe otrok, in bomo zato krepili njihove sposobnosti, da otrokom zagotovijo optimalno skrb, nego in zaščito.
7. S to deklaracijo pozivamo vse člane družbe, da se nam pridružijo v svetovnem gibanju, ki bo pomagalo zgraditi svet po meri otrok, in podprejo našo zavezanost naslednjim načelom in ciljem:
  - (1) **Vedno najprej mislimo na otroke.** V vseh aktivnostih, povezanih z otroki, naj bodo glavno vodilo otrokove koristi.
  - (2) **Borimo se proti revščini: vlagamo v otroke.** Ponovno potrjujemo svojo zaobljubo, da bomo pretrgali krog revščine znotraj ene generacije. Prepričani smo, da sta vlaganje v otroke in uresničevanje njihovih pravic najučinkovitejša načina za izkoreninjenje revščine. Istočasno so potrebni takojšnji ukrepi za odpravo najhujših oblik dela otrok.
  - (3) **Upošteevamo vsakega otroka.** Vsaka deklica in vsak deček se rodi svoboden in enakopraven v svojem dostojanstvu in pravicah; zato se morajo ukiniti vse oblike diskriminacije otrok.
  - (4) **Skrbimo za vse otroke.** Otrokom se mora omogočiti najboljši možen začetek in vstop v življenje. Njihovo preživetje, zaščita, rast in razvoj so ob dobrem zdravju in ustrezni prehrani bistveni temelj človekovega razvoja. Zato si bomo skupaj prizadevali v boju proti nalezljivim boleznim, se lotevali glavnih vzrokov za podhranjenost ter vzgajali otroke v varnem okolju, s čimer jim bomo omogočali, da bodo telesno zdravi, duševno pripravljeni, čustveno zavarovani ter socialno usposobljeni za življenje in učenje.
  - (5) **Omogočamo izobraževanje vsakemu otroku.** Vse deklice in dečki morajo imeti dostop do osnovnega šolanja, ki je brezplačno, obvezno in kakovostno, in ga tudi dokončati. To je temelj osnovnega izobraževanja. Spolno razlikovanje se mora v osnovnem in srednjem šolstvu popolnoma odpraviti.

- (6) Preprečujemo nasilje nad otroki in izkoriščanje otrok.** Otroci morajo biti zaščiteni pred vsakršnimi oblikami nasilja, zlorabe, izkoriščanja in diskriminacije, kot tudi pred vsemi oblikami terorizma ali zajetjem talcev.
  - (7) Zaščitimo otroke pred vojno.** Otroci morajo biti zavarovani pred grozotami oboroženih spopadov. Tudi otroci pod tujo zasedbo morajo biti zavarovani v skladu z določbami mednarodnega humanitarnega prava.
  - (8) Borimo se proti virusu HIV/aidsu.** Otroci in njihove družine morajo biti zaščiteni pred pogubnimi učinki virusa HIV/aidsa.
  - (9) Prisluhnimo otrokom in omogočamo njihovo soudeležbo.** Otroci in mladostniki so iznajdljivi državljani, sposobni pomagati pri graditvi boljše prihodnosti za vse. Zato moramo spoštovati njihovo pravico do lastnega mnenja in sodelovanja pri vseh stvareh, ki se jih tičejo, seveda v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo.
  - (10) Ohranjamo planet za otroke.** Zaradi boljše kakovosti življenja sedanjih in prihodnjih generacij moramo zavarovati svoje naravno okolje z vso njegovo raznolikostjo življenja, lepoto in naravnimi viri. Na vse načine bomo varovali tudi otroke in kolikor mogoče zmanjšali vpliv naravnih nesreč in degradacije okolja na življenje otrok.
- 8.** Priznavamo, da uresničevanje in izvajanje te deklaracije in akcijskega načrta zahteva ne samo oživitve politične volje, ampak tudi mobilizacijo in dodelitev novih sredstev tako na nacionalni kot na mednarodni ravni. Pri tem moramo upoštevati nujnost in težo posebnih potreb otrok.
  - 9.** V skladu s temi načeli in cilji sprejemamo Akcijski načrt, vključen v III. poglavje, saj verjamemo, da lahko skupaj zgradimo svet, v katerem bodo lahko vse deklice in dečki uživali otroštvo – čas igre in učenja; v katerem bodo ljubljani, spoštovani in negovani, njihove pravice pa spodbujane in brez kakršnega koli razlikovanja zaščitene; v katerem bosta njihova varnost in počutje najvažnejša, in v katerem se bodo lahko v miru in dostojanstvu razvijali zdravo.

II.

POROČILO O NAPREDKU IN PRIDOBLJENA SPOZNANJA

10. Deklaracija in Akcijski načrt Svetovnega državniškega vrha za otroke⁴ sta med najbolj natančno spremljanimi in izvajanimi mednarodnimi dokumenti devetdesetih let. Na nacionalnih ravneh so bili opravljeni letni pregledi stanja, prav tako pa so bila njihova poročila o doseženem napredku predstavljena na Generalni skupščini. Pripravljeni sta bili dve globalni poročili; vmesno, sredi desetletja, ter obsežno globalno ob koncu desetletja. Zadnje je vključevalo ugotovitve in zaključke z regionalnih srečanj na najvišji ravni v Pekingu, Berlinu, Kairu, Katmanduju in Kingstonu. Na njih je bil ugotovljen napredek; zagotovljeno nadaljnje izvajanje odločitev, ki so bile sprejete na Svetovnem državniškem vrhu in drugih pomembnih konferencah; dane spodbude za ponovno zaobljubo za doseganje ciljev Svetovnega vrha, ter sprejete smernice za nadaljnje akcije. Pri pripravi poročil so vlade sodelovale z različnimi partnerji, vključno z otroki, organizacijami mladih, akademskimi ustanovami, verskimi skupinami, organizacijami civilne družbe, parlamentarci, sredstvi javnega obveščanja, agencijami Združenih narodov, darovalci in pomembnejšimi nacionalnimi in mednarodnimi nevladnimi organizacijami.
11. V poročilu o izvajanju sklepov, sprejetih na Svetovnem državniškem vrhu za otroke, ki ga je pripravil generalni sekretar Združenih narodov ob koncu desetletja, je zapisano, da so devetdeseta leta predstavljala desetletje velikih obljub, a skromnih dosežkov za otroke sveta. Na drugi strani pa sta Svetovni državniški vrh in sprejetje Konvencije o otrokovih pravicah prispevala k temu, da je bila otrokom priznana prednost v političnih odločitvah. Rekordnih 192 držav je ratificiralo Konvencijo, pristopilo k njej ali jo podpisalo. Okoli 155 držav je pripravilo nacionalne akcijske načrte za izvajanje ciljev Svetovnega državniškega vrha. Sprejete so bile regionalne zaobljube. Priprava mednarodnih pravnih določb in mehanizmov je okrepila zaščito in varstvo otrok. Sledenje ciljem Svetovnega državniškega vrha je dalo številne otipljive rezultate za otroke. Letos bo umrlo 3 milijone otrok manj kot pred desetletjem; otroška paraliza je skoraj izkoreninjena; z jodiranjem soli pa je vsako leto pred veliko izgubo učnih sposobnosti obvarovanih 90 milijonov otrok.

12. Vendar je treba še veliko storiti. Sredstva, ki so bila obljubljena na Svetovnem državnem vrhu tako na nacionalni kot mednarodni ravni, se morajo še zagotoviti. Prav tako ostajajo nerazrešeni problemi: vsako leto umre več kot 10 milijonov otrok, čeprav bi se večina teh smrti lahko preprečila; 100 milijonov otrok, od tega 60 odstotkov deklic, še ni vključenih v šolanje; 150 milijonov otrok trpi zaradi podhranjenosti; virus HIV/aids se katastrofalno hitro širi. Tu so še trdovratna revščina, socialna izključenost in diskriminacija ter pomanjkljive naložbe v socialne službe. Tudi obremenitve zaradi dolgov, čezmerna vojaška poraba, ki ni v skladu z zahtevami državne varnosti, oboroženi spopadi, tuje zasedbe, ugrabitve talcev in vse oblike terorizma ter pomanjkanje učinkovite uporabe virov, poleg drugih dejavnikov, ovirajo nacionalna prizadevanja za boj proti revščini in zagotovitev blaginje otrok. Otroštvo milijonov otrok še naprej uničujejo nevarno in izkoriščevalsko delo, prodaja in trgovanje z otroki, vključno z mladostniki, ter druge oblike zlorabe, zanemarjanja in izkoriščanja otrok ter nasilja nad njimi.
13. Izkušnje preteklega desetletja so potrdile, da morajo imeti potrebe in pravice otrok prednost pri vseh razvojnih prizadevanjih. Veliko je pomembnih spoznanj: spremembe so mogoče – in pravice otrok so učinkovito stičišče za delovanje; politike se morajo usmeriti tako na tiste neposredne dejavnike, ki že vplivajo ali izključujejo določene skupine otrok, kot tudi na širše in globlje vzroke neustrezne zaščite otrok in kršenja njihovih pravic; nadaljevati moramo z aktivnostmi, ki so usmerjene v konkretne cilje in ki zato dosegajo hitre uspehe, ter pri tem upoštevati procese trajnostnega razvoja in možnosti sodelovanja; vsa prizadevanja morajo temeljiti na moči otrok samih. Namenjati moramo posebno podporo več sektorskim programom, ki se usmerjajo na zgodnje otroštvo, in na pomoč družinam, predvsem tistim, ki živijo v zelo težkih razmerah, saj pomagajo pri rasti otrok, njihovem razvoju in varstvu.

III.

AKCIJSKI NAČRT

A. USTVARJANJE SVETA PO MERI OTROK

14. Svet po meri otrok je svet, v katerem je vsem otrokom zagotovljen najboljši možen začetek in vstop v življenje, v katerem imajo vsi otroci dostop do kakovostnega izobraževanja, vključno z osnovno šolo, ki je obvezna in za vse brezplačna, in v katerem imajo vsi otroci, tudi mladostniki, široke možnosti za razvijanje svojih individualnih sposobnosti v okolju, ki je varno in ki jih v celoti podpira. Telesni, duševni, umski, socialni, čustveni, duhovni in kulturni razvoj otrok bomo spodbujali kot prednostno nalogo na nacionalni in svetovni ravni.
15. Družina predstavlja primarno življenjsko skupnost v družbi in kot tako jo je treba vseskozi krepiti. Upravičena je do vsestranske zaščite in podpore, saj nosi glavno odgovornost za varstvo, vzgojo in razvoj otrok. Vse družbene ustanove morajo spoštovati otrokove pravice in zagotavljati blaginjo otrok ter zato nuditi ustrezno podporo in pomoč staršem, družinam, zakonitim skrbnikom in drugim, ki skrbijo za otroke, da le-ti lahko rastejo in se razvijajo v varnem in uravnovešenem okolju ter v vzdušju sreče, ljubezni in razumevanja. Pri tem moramo spoštovati obstoj različnih oblik družin v različnih kulturnih, družbenih in političnih sistemih.
16. Zavedamo se tudi, da živi brez podpore staršev veliko otrok. To so sirote, otroci, ki živijo na ulici, razseljeni in begunski otroci, otroci, ki so žrtve trgovanja ter spolnega in ekonomskega izkoriščanja, ter otroci zaporniki. Za pomoč tem otrokom in ustanovam ter službam, ki skrbijo zanje, morajo biti sprejeti posebni ukrepi. Prav tako so potrebni ukrepi za podporo in razvoj sposobnosti otrok, da se varujejo sami.
17. Odločeni smo, da bomo zagotovili staršem, družinam, zakonitim skrbnikom, varuhom in otrokom samim dostop do informacij in socialnih služb, ki podpirajo preživetje, razvoj, varstvo ter soudeležbo otrok.

- 18.** Kronična revščina ostaja največja ovira za zadovoljevanje potreb, varovanje in spodbujanje pravic otrok. Lotevati se je moramo na vseh področjih, od zagotavljanja osnovnih socialnih servisov do ustvarjanja možnosti za zaposlitev, od omogočanja manjših kreditov za naložbe v lokalno infrastrukturo do oprostitev dolgov in "poštenega" trgovanja. Zaradi revščine so najhujše prizadeti otroci, saj le-ta udari v temelje njihovih možnosti za razvoj – njihovo telesno in umsko rast. Izkoreninjenje revščine in zmanjšanje razlik morata biti zaradi tega glavna cilja pri nadaljnjih razvojnih prizadevanjih. Cilji in strategije, dogovorjene na nedavnih pomembnih konferencah Združenih narodov ter aktivnosti, ki so jim sledile, predvsem pa Svetovni državniški vrh za novo tisočletje, nudijo kakovostne mednarodne podlage za pripravo nacionalnih strategij v boju proti revščini ter uresničevanju in zaščiti pravic otrok in izboljševanju njihove blaginje.
- 19.** Zavedamo se, da globalizacija in medsebojna odvisnost odpirata nove možnosti prek trgovinskih, naložbenih in kapitalskih tokov ter tehnološki napredek, vključno z informacijsko tehnologijo, nove možnosti za rast svetovnega gospodarstva ter razvoj in izboljšanje življenjske ravni ljudi povsod po svetu. Hkrati pa ostajajo resne grožnje in izzivi, kot so hude finančne krize, negotovost, revščina, izključenost in neenakopravnost znotraj in med državami. Države v razvoju, predvsem tiste najmanj razvite, pa tudi nekatere države v tranziciji, se soočajo z velikimi ovirami na poti k vključevanju in polni udeležbi v svetovnem gospodarstvu. Če se izkoristki socialnega in ekonomskega razvoja ne bodo razširili na vse države, bo ostalo čedalje več ljudi v vseh državah in celo v posameznih regijah odrinjenih in izločenih iz svetovnega gospodarstva. Da premagamo te ovire, ki prizadevajo številne narode in države, delujemo v dobro vseh, predvsem otrok, ter izkoristimo vse dane možnosti, moramo delovati takoj in zdaj. Zato se obvezujemo, da bomo zagotovili odprt, pravičen, na pravih temelječ, predvidljiv ter nediskriminacijski trgovinski in finančni sistem. Večje naložbe v vzgojo in izobraževanje bodo, med drugim, omogočile, da bodo tudi otroci deležni koristi, ki jih prinaša razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Globalizacija istočasno ponuja priložnosti in izzive. Pri tem se države v razvoju in države v tranziciji soočajo s posebnimi težavami. Zavedamo se, da bi globalizacija morala vključevati vse in bi morala biti bolj pravična. To zahteva politike in ukrepe na nacionalni in mednarodni ravni, v pripravo katerih bodo vključene tudi države v razvoju in države v tranziciji. Le na ta način se bodo te države lahko učinkoviteje odzvale na omenjene izzive in dale prednost izboljšanju položaja otrok.

20. Diskriminacija povzroča neprekinjen krog socialne in ekonomske izključenosti ter onemogoča polni razvoj otrokovih potencialov. Zato si bomo na vso moč prizadevali za odpravo diskriminacije otrok, njihovih staršev ali zakonitih skrbnikov glede na raso, barvo, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodnostno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, fizično ali duševno zmožnost, rojstni ali drugi položaj.
21. Sprejeli bomo vse potrebne ukrepe, s katerimi bomo zagotovili invalidnim otrokom ter drugim otrokom s posebnimi potrebami polno in enakopravno uživanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vključno z enakim dostopom do zdravstvenih, izobraževalnih in rekreacijskih storitev, in jim s tem omogočili uveljavitev njihovega dostojanstva, samozavesti ter aktivne udeležbe v družbi.
22. Otroci avtohtonega prebivalstva, otroci manjšin in ranljivih skupin so v mnogih državah prikrajšani in izpostavljeni različnim oblikam diskriminacije, vključno z rasno diskriminacijo. Zato bomo sprejeli ustrezne ukrepe za odpravo te diskriminacije ter zagotovili posebno podporo in enak dostop do storitev za te otroke.
23. Doseganje ciljev v korist otrok, še posebej deklic, bo učinkovitejše, če bodo ženske v celoti uživale vse človekove pravice in temeljne svoboščine, vključno s pravico do razvoja; če bodo usposobljene za polno in enakopravno soudeležbo na vseh področjih družbenega življenja, in če bodo obvarovane pred vsemi oblikami nasilja, zlorabe in diskriminacije. Odločno si bomo prizadevali za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk v njihovem celotnem življenjskem obdobju. Vse njihove potrebe bomo pozorno spremljali z namenom, da se podprejo in zavarujejo vse njihove pravice, vključno s pravico do zaščite pred nasiljem, škodljivimi običaji in spolnim izkoriščanjem. Spodbujali bomo enakost med spoloma in enakopraven dostop do osnovnih socialnih servisov, kot so izobraževanje, preskrba s prehrano, zdravstveno varstvo, vključno s storitvami za zdravo spolno in rodnostno vedenje ter cepljenjem in zaščito pred boleznimi, ki so glavni vzroki za umrljivost. Načelo enakosti med spoloma bomo vključili v vse politike in razvojne programe.
24. Prepoznavamo tudi potrebo po posebnem obravnavanju spreminjajoče se vloge moških v družbi: dečkov, mladih fantov in očetov, ter problemov, s katerimi se soočajo zlasti odraščajoči dečki v današnjem svetu. Spodbujali bomo skupno odgovornost obeh staršev pri vzgoji in izobraževanju otrok ter si prizadevali zagotoviti, da bodo očetje enakopravno soudeleženi v življenju svojih otrok.

- 25.** Življenjskega pomena je, da nacionalne usmeritve v korist otrok vključujejo tudi cilje za zmanjševanje razlik, predvsem tistih, ki so posledica rasne diskriminacije, razlikovanja med spoloma, vaškimi in mestnimi otroci, bogatimi in revnimi otroci in tistimi z motnjami v razvoju in brez njih.
- 26.** Da se otrokom zagotovita zdravje in blaginja, je treba pristopiti k reševanju številnih okoljevarstvenih problemov, kot so globalno segrevanje, tanjšanje ozonske plasti, onesnaževanje zraka, nevarni odpadki, izpostavljenost kemikalijam in pesticidom, neustrezne sanitarne naprave, slaba higiena, oporečna pitna voda in hrana ter neustrezni stanovanjski pogoji.
- 27.** Ustrezni stanovanjski pogoji krepijo povezanost družine, prispevajo k socialni pravičnosti in krepijo občutke pripadnosti, varnosti in medčloveške solidarnosti, ki so bistveni za blaginjo otrok. Zato bomo, predvsem za otroke v zapostavljenih predmestjih in vaseh, prednostno reševali probleme pomanjkanja stanovanj in drugih storitvenih servisov.
- 28.** Sprejeli bomo ukrepe v smeri ustreznjega upravljanja z našimi naravnimi viri ter varstva in trajnostne ohranitve našega okolja. Ob upoštevanju določenih načel bomo skušali spremeniti neustrezne načine proizvodnje in porabe, ki ne zagotavljajo trajnostnega uravnoteženega razvoja. Enega od teh načel predstavlja načelo, ki pravi, da imajo države zaradi različnih vplivov na nazadovanje okolja skupno, a tudi različno odgovornost. Vsem otrokom in odraslim bomo zaradi njihovega zdravja in blaginje pomagali privzgojiti spoštovanje do naravnega okolja.
- 29.** Konvencija o otrokovih pravicah in njeni Opcijski protokoli vsebujejo obsežne mednarodne pravne standarde za zaščito in blaginjo otrok. Prepoznan je tudi pomen drugih za otroke pomembnih mednarodnih mehanizmov. Splošna načela o najboljših koristih otroka, nediskriminaciji, njihovi soudeležbi in sodelovanju, preživetju in razvoju so okvir za naše delovanje v korist otrok in mladostnikov. Vse države pozivamo k podpisu in ratifikaciji Konvencije o otrokovih pravicah, njenih Opcijskih protokolov ter Konvencij Mednarodne organizacije dela številka 138 in 182. Države podpisnice pozivamo, da v celoti uresničujejo pogodbene obveznosti in ponovno pregledajo svoje pridržke, ki niso združljivi s ciljem in z namenom konvencije, in jih tudi umaknejo.
- 30.** Pozdravljamo začetek veljavnosti Opcijskih protokolov h Konvenciji o otrokovih pravicah, ki zadevajo otroke v oboroženih spopadih ter prodajo otrok, otroško prostitucijo in otroško pornografijo, in države podpisnice pozivamo, da te protokole v celoti uresničujejo.

- 31.** Vlade, ki se udeležujemo posebnega zasedanja, se zavezujemo, da bomo Akcijski načrt uresničevale ob upoštevanju naslednjih nujnih ukrepov:
- (a)** Uveljavitev ustrezne in učinkovite nacionalne zakonodaje, politik in akcijskih načrtov, ter ustrezna dodelitev sredstev za uresničevanje in zaščito pravic ter blaginje otrok.
  - (b)** Ustanovitev ali okrepitev nacionalnih državnih teles, kot so na primer neodvisni varuhi otrokovih pravic, ali druge ustanove za spodbujanje in zaščito otrokovih pravic, kjer je to možno.
  - (c)** Razvijanje nacionalnih sistemov za spremljanje in ocenjevanje učinkov sprejetih ukrepov v korist otrok.
  - (d)** Razvijanje splošne zavesti o otrokovih pravicah in njihovega širokega razumevanja.

Partnerstvo in sodelovanje

- 32.** Za uresničevanje tega Akcijskega načrta bomo okrepili sodelovanje s spodaj naštetimi partnerji, ki imajo lahko edinstven prispevek, ter spodbujali vse možne poti njihove aktivne soudeležbe, z namenom, da dosežemo naš skupen cilj – blaginjo otrok ter uveljavljanje in zaščito njihovih pravic:
- (1)** Otroci, vključno z mladostniki, morajo imeti možnost, da v skladu s svojimi sposobnostmi uresničujejo pravico do svobodnega izražanja mnenj, gradijo svojo samozavest, pridobivajo znanje in izkušnje, na primer za reševanje sporov, odločanje in medsebojno komuniciranje, ter se soočajo z različnimi življenjskimi izzivi. Spoštovati moramo pravico otrok in mladostnikov do svobodnega izražanja. Spodbujati je treba njihova stališča do vseh zadev, ki se jih tičejo, in jih upoštevati v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo. Negovati je treba energijo in ustvarjalnost otrok in mladih, saj le tako lahko dejavno sodelujejo pri razvoju in oblikovanju svojega okolja, družbe in sveta, ki ga bodo podedovali. Prikrajšani in zapostavljeni otroci, še posebej mladostniki, potrebujejo posebno pozornost in pomoč pri zagotavljanju dostopa do osnovnih socialnih servisov, graditvi njihove samozavesti ter pripravi za prevzem odgovornosti za lastno življenje. Zato so bomo prizadevali za razvoj programov, ki bodo spodbujali soudeležbo otrok in mladostnikov v procesih odločanja, tako v družinah in šolah kot tudi v lokalnih skupnostih in na državni ravni.
  - (2)** Starši, družine, zakoniti skrbniki in drugi varuhi otrok imajo glavno vlogo in odgovornost za blaginjo otrok, zato jim je treba pri vzgoji njihovih otrok pomagati. Vse naše politike in programi morajo spodbujati skupno odgovornost staršev, družin, zakonitih skrbnikov in drugih varuhov ter tudi družbe kot celote.

- (3) Lokalne oblasti in voditelji le-teh lahko z okrepljenim partnerstvom na vseh ravneh zagotovijo, da bodo otroci v središču dnevnega reda vseh razprav o razvoju. Z vzpostavitvijo in uresničevanjem pobud, kot sta na primer otrokom prijazna mesta ali lokalne skupnosti brez revnih četrti, lahko župani in lokalni voditelji pomembno izboljšajo življenje otrok.
- (4) Parlamentarci in druga zakonodajna telesa so ključni dejavnik za izvajanje tega Akcijskega načrta. Njegov uspeh bo odvisen od njihovega prispevka in spodbud k ozaveščanju, sprejetju potrebne zakonodaje, omogočanju in dodelitve potrebnih finančnih sredstev v ta namen, ter nadzoru nad učinkovitostjo njihove dejanske uporabe.
- (5) Nevladne organizacije in organizacije, ki delujejo v lokalnih skupnostih, morajo biti podprte in prejemati morajo pomoč. Kjer je možno, morajo biti vzpostavljeni mehanizmi za lažje vključevanje civilne družbe v zadeve, ki se tičejo otrok. Civilna družba mora igrati posebno vlogo pri spodbujanju in podpiranju pozitivnega vedenja ljudi ter ustvarjanju okolja, v katerem ima blaginja otrok prednost.
- (6) Tudi zasebni sektor in pravne osebe morajo prispevati svoje; od sprejetja ukrepov in neposrednega delovanja, ki izkazuje njihovo družbeno odgovornost, do zagotavljanja sredstev, vključno z novimi viri financiranja in vlaganji v programe za izboljševanje položaja otrok v lokalnih skupnostih, na primer manjši krediti.
- (7) Verski, duhovni, kulturni in tradicionalni voditelji imajo zaradi svojega velikega vpliva na otroke ključno vlogo pri prevajanju ciljev in programov tega Akcijskega načrta v prednostne naloge v lokalnih skupnostih, v katerih živijo. Tako lahko pomembno pomagajo pri spodbujanju in pridobivanju ljudi za delovanje v korist otrok.
- (8) Ključno vlogo pri ozaveščanju javnosti o položaju otrok, kot tudi izzivih, s katerimi se otroci soočajo, imajo lahko množična sredstva obveščanja. Aktivnejšo vlogo o pobudah za zaščito otrokovih pravic in njihovem boljšem uresničevanju bi morali odigrati tudi pri obveščanju otrok, staršev, družin in širše javnosti. Prav tako bi morali v večji meri prispevati in širiti vzgojno-izobraževalne programe za otroke. V tem pogledu bi morali biti mediji pozornejši in občutljivejši na vpliv, ki ga imajo na otroke.
- (9) Regionalne in mednarodne organizacije, predvsem vse agencije Združenih narodov, kot tudi Bretton Woods institucije in druge multilaterarne agencije, bi morale spodbujati k sodelovanju in igranju večje vloge pri pospeševanju in uresničevanju napredka v korist otrok.
- (10) Ljudje, ki delajo neposredno z otroki, nosijo veliko odgovornost, zato je pomembno izboljšati njihov položaj, moralne vrednote in strokovnost.

B. CILJI, STRATEGIJE IN AKTIVNOSTI

- 33.** Po Svetovnem vrhu za otroke so bili številni cilji in naloge v korist otrok potrjeni na pomembnih državnih srečanjih in konferencah Združenih narodov ter tudi v njihovih nadaljnjih spremljevalnih in ocenjevalnih procesih. Na tem srečanju se ponovno zavezujemo, da bomo naredili vse, da te cilje dosežemo in da bomo sedanji in prihodnjim generacijam otrok zagotovili možnosti, ki njihovim staršem niso bile dane. Kot korak h graditvi trdnega temelja za doseganje Mednarodnih dolgoročnih razvojnih ciljev do leta 2015 ter Deklaracije Združenih narodov za novo tisočletje smo sklenili, da bomo v naslednjem desetletju (2000–2010) pristopili k uresničevanju neizpoljenih ciljev, kot tudi k postavitvi novih trdnih srednjeročnih ciljev in usmeritev na spodaj navedenih prednostnih področjih.
- 34.** Ob upoštevanju najboljših koristi otrok se obvezujemo, da bomo pristopili k uresničevanju naslednjih ciljev, strategij in aktivnosti, pri čemer bomo upoštevali specifično situacijo vsake posamezne države in različne razmere, ki vladajo v posameznih regijah in državah na svetu.

1. Spodbujanje zdravega življenja

- 35.** Zaradi revščine in slabega dostopa do osnovnih zdravstvenih servisov vsako leto umre več kot 10 milijonov otrok do petega leta starosti, od tega skoraj polovica novorojenčkov. Vzrok temu so bolezni, ki jih lahko preprečimo, in podhranjenost. 150 milijonov otrok do petega leta starosti v svetu je še vedno podhranjenih. Zapleti, povezani z nosečnostjo in s porodom ter slabokrvnostjo in podhranjenostjo mater vsako leto povzročijo smrt več kot pol milijona žensk in najstnic, še mnogo več pa jih poškodujejo in pohabijo. Več kot ena milijarda ljudi nima dostopa do neoporečne pitne vode, več kot dve milijardi ljudi pa dostopa do ustreznih sanitarnih naprav.
- 36.** Trdno smo odločeni, da bomo prekinili medgeneracijski cikel podhranjenosti in šibkega zdravja z: zagotovitvijo varnega in zdravega začetka življenja vsem otrokom; zagotovitvijo učinkovitega, vsem dostopnega in neprekinjenega osnovnega zdravstvenega varstva v vseh lokalnih skupnostih; zagotovitvijo dostopa do informativnih in svetovalnih služb; oskrbo ustreznih vodovodnih in sanitarnih naprav; ter s spodbujanjem zdravega načina življenja med otroki in mladostniki. V skladu s tem smo sklenili, da bomo, sledeč zaključkom nedavnih konferenc, državnih srečanj in posebnih sej Generalne skupščine Združenih narodov, pristopili k uresničevanju naslednjih ciljev, ki se odražajo tudi v poročilih s teh zasedanj:

- (a) Do leta 2015 znižali odstotek umrljivosti dojenčkov in otrok do petega leta starosti vsaj za eno tretjino ter skušali doseči cilj znižanja tega odstotka za dve tretjini.
- (b) Do leta 2015 znižali odstotek umrljivosti mater vsaj za eno tretjino ter skušali doseči cilj znižanja tega odstotka za tri četrtine.
- (c) Znižali podhranjenost med otroki do petega leta starosti vsaj za eno tretjino, in pri tem posebno pozornost namenili otrokom do drugega leta, ter znižali odstotek novorojencev s prenizko porodno težo vsaj za eno tretjino.
- (d) Vsaj za eno tretjino znižali število gospodinjstev, ki nimajo dostopa do ustreznih sanitarnih naprav in čiste pitne vode.
- (e) Razvijali in uresničevali nacionalne politike in programe na področju predšolske vzgoje, da bi zagotovili ustrezen telesni, duševni, socialni, čustveni in umski razvoj otrok.
- (f) Razvijali in uresničevali nacionalne zdravstvene politike in programe za mladostnike, vključno s ciljem, da se spodbudi njihovo telesno in duševno zdravje.
- (g) Čim prej, najkasneje pa do leta 2015, zagotovili vsem posameznikom v okviru osnovnega zdravstvenega varstva dostop do storitev na področju reproduktivnega zdravja.

37. Da bi dosegli te cilje, bomo ob upoštevanju najboljših koristi otrok pripravili in uresničevali naslednje strategije in ukrepe, ki bodo v skladu z nacionalnimi zakonodajami, verskimi in etičnimi vrednotami ter kulturnimi navadami, kot tudi z vsemi človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami:

- (1) Zagotovili bomo pogoje, da bo znižanje obolevnosti in umrljivosti mater in novorojencev prednostna naloga zdravstvenega varstva, ter da bodo ženske, predvsem bodoče mladoletne matere, imele takojšen in cenovno dosegljiv dostop do osnovne porodniške nege, dobro opremljenih in ustrezno kadrovsko zasedenih oddelkov za porodništvo, navzočnost specialista pri porodu, nujno porodniško nego, v zahtevnejših primerih pa tudi učinkovito napotitev in prevoz do višjih ravni zdravstvene pomoči, kot tudi ustrezno poporodno nego in možnost načrtovanja družine, vse v smeri spodbujanja varnega materinstva.
- (2) Vsem otrokom bomo zagotovili dostop do ustreznih, uporabniku prijaznih in visoko kakovostnih zdravstvenih storitev, izobraževanja in informiranja.
- (3) Učinkovito bomo, primerno starosti, ozaveščali posameznike o potrebi po zdravem rodnostnem in spolnem vedenju, in pri tem upoštevali

zaključke nedavnih konferenc in državnih srečanj v okviru Združenih narodov, vključno s Svetovnim državnim vrhom za otroke, Konferenco Združenih narodov o okolju in razvoju, Mednarodno konferenco o prebivalstvu in razvoju, Svetovnim državnim vrhom za socialni razvoj ter Četrto svetovno konferenco o ženskih vprašanjih, kot tudi njihove petletne preglede in poročila.

- (4) Spodbujali bomo zdravje in preživetje otrok ter pristopili k zmanjševanju razlik med razvitimi državami in državami v razvoju ter znotraj njih samih. Pri tem bomo posebno pozornost namenili odpravljanju vzorca čezmerne in preprečljive umrljivosti dojenčkov ženskega spola in otrok nasploh.
- (5) Zaščitili, spodbujali in podpirali bomo izključno dojenje otrok do šestega meseca starosti in nadaljevanje dojenja vsaj do otrokovega drugega leta, ob dodajanju zdrave, ustrezne in zadostne hrane; okuženim materam z virusom HIV/aidsom pa zagotovili svetovanje v zvezi s hranjenjem dojenčkov in s tem svobodno izbiro pri načinu hranjenja otrok.
- (6) Posebno pozornost bomo namenili predporodni in poporodni negi, osnovni porodniški negi in negi novorojencev, predvsem za tiste, ki živijo na območjih, na kateri ni dostopa do zdravstvenih storitev.
- (7) Na nacionalni ravni bomo zagotovili osnovno cepljenje 90 odstotkov otrok do prvega leta starosti, in pri tem zajeli vsaj 80 odstotkov otrok v vsakem okrožju ali podobni upravni enoti; do leta 2005 za polovico znižali umrljivost otrok zaradi ošpic; do leta 2005 odpravili tetanus mater in neonatalni tetanus; ter razširili učinek novih in izboljšanih cepiv ter drugih preventivnih zdravstvenih ukrepov za otroke v vseh državah.
- (8) Do leta 2005 bomo dokončno potrdili izkoreninjenje otroške paralize.
- (9) Odpravili bomo parazitsko bolezen kože – Filaria medinensis.
- (10) Okrepili bomo razvoj otrok v zgodnjem otroštvu, in sicer tako, da bomo zagotovili ustrezne socialne servise in podporo staršem, vključno invalidnim ali kakor koli nezmožnim staršem, družinam, zakonitim skrbnikom in varuhom, predvsem med nosečnostjo, porodom, po porodu in zgodnjim otroštvom z namenom, da se zagotovi ustrezen telesni, psihični, socialni, duhovni in umski razvoj otrok.
- (11) Okrepili bomo preizkušene, učinkovite ukrepe zoper boleznimi podhranjenost otrok, ki so glavni vzroki za umrljivost in obolevnost med njimi ter za eno tretjino zmanjšali umrljivost otrok zaradi akutnih infekcij dihal; za polovico umrljivost otrok do petega leta starosti zaradi diareje; ter za polovico umrljivost otrok zaradi tuberkuloze; zmanjšali razširjenost črevesnih parazitov, kolere, spolno nalezljivih okužb, virusa HIV/aidsa in vseh oblik hepatitisa ter vsem zagotovili dostopnost in dosegljivost učinkovitih ukrepov, še posebej prebivalcem na težko dostopnih področjih.

- (12) Za polovico bomo zmanjšali posledice obolevnosti za malarijo in zagotovili, da bo 60 odstotkov vseh ljudi, izpostavljenih malariji, predvsem otrok in žensk, spalo pod zaščitnimi mrežami, impregniranimi proti mrčesu.
- (13) Izboljšali bomo prehrano mater in otrok ter mladostnikov, tako da bomo zagotavljali vsem gospodinjstvom varno preskrbo s hrano, dostop do osnovnih socialnih servisov ter usposabljanje o ustrezni uporabi.
- (14) Posebno pomoč bomo nudili prebivalstvu in državam, ki trpijo zaradi hudega pomanjkanja hrane in lakote.
- (15) Okrepili bomo zdravstvene in izobraževalne sisteme ter razširili sisteme socialnega varstva, in na ta način povečali dostop do učinkovite in celovite skrbi za zdravje, prehrano in nego otrok v družinah, lokalnih skupnostih, šolah in zdravstvenih centrih, pri čemer bomo posebno skrb namenili zapostavljenim dečkom in deklicam.
- (16) Zmanjšali bomo poškodbe otrok zaradi nesreč ali drugih vzrokov tako, da bomo razvijali in izvajali ustrezne preventivne ukrepe.
- (17) Duševno in telesno prizadetim otrokom ter drugim otrokom s posebnimi potrebami bomo zagotovili dostop do integriranih socialnih servisov, vključno s tistimi, ki zagotavljajo rehabilitacijo in zdravljenje, ter spodbujali njihovo nego v družini, kot tudi primerno podporo staršem, družinam, zakonitim skrbnikom in varuhom.
- (18) Posebno pomoč in podporo bomo zagotovili otrokom z duševnimi boleznimi ali s psihičnimi motnjami.
- (19) Spodbujali bomo telesno, duševno in čustveno zdravje otrok in mladostnikov ter jim zagotavljali možnosti igre, športa, rekreacije ter umetniškega in kulturnega izražanja.
- (20) Razvijali in uresničevali bomo politike in programe za otroke in mladostnike, katerih cilj bo preprečevanje uporabe drog, psihotropnih snovi in inhalacijskih sredstev, z izjemo, da če je njihova uporaba potrebna za zdravljenje ali zmanjšanje njihovih škodljivih posledic; ter podpirali preventivne politike in programe, predvsem programe proti uporabi tobaka in alkohola.
- (21) Razvijali bomo politike in programe za zmanjšanje nasilja in samomorilnosti med otroki in mladostniki.
- (22) Do leta 2005 bomo skušali doseči trajno odpravo motenj zaradi pomanjkanja joda ter do leta 2010 zaradi pomanjkanja vitamina A; do leta 2010 za eno tretjino zmanjšati razširjenost slabokrvnosti med otroki, vključno s pomanjkanjem železa; ter z raznovrstno hrano in dodatki k hrani pospeševati zmanjševanje posledic zaradi pomanjkanja drugih mikrohranil.
- (23) V prizadevanjih za zagotovitev vsesplošnega dostopa do neoporečne vode in ustreznih sanitarnih naprav bomo večjo pozornost namenili

povečanju zmogljivosti družin in lokalnih skupnosti, da bodo same upravljale z obstoječimi sistemi; z ustreznim izobraževanjem o zdravju in higieni, ki bo vključeno v učne načrte, pa bomo spodbujali k ustreznim vedenjskim spremembam.

- (24) Posebno pozornost bomo namenili odpravljanju razlik v zdravju in dostopu do osnovnih zdravstvenih in socialnih servisov za otroke prvotnih prebivalcev in manjšin.
- (25) Na nacionalni ravni bomo razvijali ustrezno zakonodajo, politike in programe, ki bodo izboljševali mednarodno sodelovanje na področju preprečevanja izpostavljenosti otrok onesnaženemu zraku, vodi, zemlji in hrani.

2. Zagotavljanje kakovostnega izobraževanja

- 38. Izobraževanje je človekova pravica in ključni dejavnik za zmanjševanje revščine in dela otrok ter za spodbujanje k demokraciji, miru, strpnosti in razvoju. Vseeno pa več kot 100 milijonov otrok osnovnošolske starosti, večina deklic, ne obiskuje šole. Enako število otrok poučujejo nestrokovni in slabo plačani učitelji v prenatrpanih, nezdravih in slabo opremljenih učilnicah. In kar tretjina vključenih otrok ne konča vsaj petih razredov osnovne šole, ki so potrebni za osnovno pismenost.

- 39. Kot je bilo dogovorjeno na Svetovnem državniškem vrhu za izobraževanje v Dakarju, ki je potrdil pomembno vlogo UNESCA pri pridobivanju in usklajevanju partnerjev za uresničevanje zastavljenega programa Izobraževanje za vse, ter ohranjanju njihove skupne pobude v procesu zagotavljanja osnovnega izobraževanja, bomo do leta 2015 prednostno zagotovili vsem otrokom dostop ter dokončanje osnovnošolskega izobraževanja, ki bo brezplačno, obvezno in kakovostno. Zavzemali se bomo tudi za postopno širjenje srednješolskega izobraževanja. Kot korak k doseganju tega temeljnega cilja bomo skušali uresničiti naslednje konkretne cilje:
  - (a) Razširiti in izboljšati predšolsko vzgojo in varstvo otrok za deklice in dečke, še posebej za najranjlivejše in najbolj prikrajšane otroke.
  - (b) Do leta 2010 zmanjšati za 50 odstotkov število otrok, ki ne obiskujejo osnovne šole; do leta 2010 povečati osnovnošolski vpis ali vključevanje otrok v alternativne kakovostne osnovnošolske programe na najmanj 90 odstotkov.
  - (c) Do leta 2005 odpraviti razlike med spoloma v osnovnem in srednjem šolstvu; do leta 2015 doseči v izobraževanju enakost med spoloma, kar bomo dosegli z zagotovitvijo enakega dostopa do kakovostne osnovnošolske izobrazbe deklicam.

- (d) Izboljšati kakovost izobraževanja na vseh ravneh ter zagotoviti otrokom in mladostnikom priznane in izmerljive učne uspehe, predvsem pri računanju, pismenosti in osnovnih življenjskih izkušnjah.
- (e) Poskrbeti, da bodo zagotovljene vse potrebe mladih po učenju, in sicer z dostopom do ustreznih programov izobraževanja in usposabljanja.
- (f) Do leta 2015 doseči 50 odstotno izboljšanje stopnje pismenosti med odraslimi, predvsem ženskami.

40. Za doseg te ciljev bomo pristopili k uresničevanju naslednjih strategij in ukrepov:

- (1) Razvijali in izvajali bomo posebne strategije in pristope za zagotavljanje enake dostopnosti izobraževanja vsem otrokom in mladostnikom, tako da bo osnovno izobraževanje dosegljivo vsem družinam.
- (2) Pospeševali bomo nove programe, ki spodbujajo šole in lokalne skupnosti k bolj aktivnemu delovanju pri pridobivanju otrok, ki so izpadli ali so bili izključeni iz šole in izobraževalnega procesa, predvsem deklic in otrok, ki delajo, telesno ali duševno prizadetih otrok ter drugih otrok s posebnimi potrebami, in jim pomagajo, da se vpišejo v šole, obiskujejo pouk in uspešno zaključijo izobraževanje. Pri tem se bodo morale aktivno vključevati tako vlade kot tudi družine, lokalne skupnosti in nevladne organizacije, ter sodelovati med seboj kot partnerke v procesu izobraževanja. Pristopili bomo tudi k sprejetju posebnih ukrepov, ki bodo preprečevali in zmanjševali šolski osip, ki je med drugim povzročen tudi zaradi zaposlovanja otrok.
- (3) Presegli bomo most med formalnim in neformalnim izobraževanjem ter razvili komplementarnost med obema izobraževalnima sistemoma; upoštevali bomo potrebe po zagotovitvi kakovosti vseh izobraževalnih storitev, vključno s strokovnostjo učiteljev ter upoštevali, da neformalno izobraževanje in alternativni programi zagotavljajo pridobivanje enako pomembnih in koristnih izkušenj.
- (4) Zagotovili bomo, da bodo vsi osnovni izobraževalni programi dostopni in ustrezno prilagojeni vsem telesno in duševno prizadetim otrokom ter drugim otrokom s posebnimi učnimi potrebami.
- (5) Otrokom prvotnega prebivalstva in otrokom manjšin bomo zagotovili dostop do kakovostnega izobraževanja pod enakimi pogoji, kot jih imajo drugi otroci. Posebno pozornost bomo namenili zagotavljanju izobraževanja, ki bo spoštovalo njihovo kulturno dediščino. Naša prizadevanja bodo usmerjena k zagotavljanju takšnih izobraževalnih pristopov, ki bodo tem otrokom omogočali razumevanje in ohranjanje

njihove kulturne identitete, vključno z elementi, kot sta jezik in vrednote.

- (6)** Razvili in izvajali bomo posebne strategije za izboljšanje kakovosti izobraževanja in zadovoljevanje učnih potreb vseh.
- (7)** Skupaj z otroki bomo razvijali in ustvarjali otrokom prijazno učno okolje, v katerem se bodo otroci počutili varne ter zaščitene pred zlorabo, nasiljem in diskriminacijo, ohranjali svoje zdravje ter bili spodbujani k učenju. Prizadevali si bomo, da bodo izobraževalni programi in učna gradiva v celoti odražala uveljavljanje in zaščito človekovih pravic ter vrednot, kot so mir, strpnost in enakost med spoloma, in pri tem uporabili vse možnosti, ki jih predstavlja dokument z naslovom Mednarodno desetletje za kulturo miru in nenasilja za otroke sveta (2001– 2010).
- (8)** Okrepili bomo predšolsko vzgojo in varstvo otrok, tako da bomo zagotavljali servise ter razvijali in podpirali programe, usmerjene k družinam, zakonitim skrbnikom, varuhom in lokalnim skupnostim.
- (9)** Zagotovili bomo možnosti izobraževanja in usposabljanja mladostnikov in jim pomagali, da se bodo sposobni sami preživljati.
- (10)** Kjer je primerno, bomo zasnovali in izvajali programe, ki bodo omogočali mladoletnim nosečnicam in materam nadaljevanje in zaključek izobraževanja.
- (11)** Spodbujali bomo stalen razvoj in izvajanje programov za preprečevanje kajenja in pitja alkohola ter odvracanje od teh odvisnosti med otroki in mladostniki, predvsem v šolah; odkrivali in preprečevali bomo trgovanje z mamili in s psihotropnimi snovmi ter njihovo uporabo, razen v primeru, da je nujno potrebna zaradi zdravstvenih razlogov; neprekinjeno bomo izvajali informativne in druge kampanje prek množičnih medijev o njihovih škodljivih učinkih in nevarnostih zasvojenosti in pristopali k sprejemu potrebnih ukrepov za odpravo glavnih vzrokov tega pojava.
- (12)** Pospeševali bomo nove programe za podporo revnim družinam z nizkimi dohodki ter šoloobveznimi otroki, da bi se povečal vpis in vključenost deklic in dečkov v šole; ter zagotovili pogoje, da otrokom ne bi bilo treba delati na način, ki jim onemogoča izobraževanje.
- (13)** Razvijali in izvajali bomo programe, ki skušajo odpraviti razlike med spoloma pri vpisu, ter zmanjševati predsodke in stereotipe v izobraževalnih sistemih, učnih programih in gradivih, tudi če ti izhajajo iz diskriminacijske politike in prakse, družbenih ali kulturnih običajev ali iz obstoječih pravnih ureditev in gospodarskih razmer.
- (14)** Izboljšali bomo položaj, zavest, usposabljanje in strokovnost učiteljev, vključno z vzgojitelji otrok v predšolskem obdobju, z zagotavljanjem ustreznega nagrajevanja za njihovo delo ter nudenjem možnosti za njihovo napredovanje in razvoj.

- (15)** Razvili bomo odzivne, participativne in odgovorne načine vodenja in upravljanja v izobraževalnih sistemih tako v okviru šol, lokalnih skupnosti kot države.
- (16)** Zadovoljevali bomo posebne učne potrebe otrok, ki se znajdejo v različnih kriznih situacijah, in sicer z zagotavljanjem posebnih izobraževalnih programov za krizne razmere in po njih ter izvajanjem takih izobraževalnih programov, ki spodbujajo kulturo miru in nenasilja ter podpirajo rehabilitacijo žrtev.
- (17)** V šolah in lokalnih skupnostih bomo zagotavljali dostopne rekreacijske in športne zmogljivosti ter pripomočke.
- (18)** Izkoristili bomo hitro razvijajočo se informacijsko in komunikacijsko tehnologijo za podporo in razvoj izobraževanja, vendar ob sprejemljivih cenah, vključno z izobraževanjem na daljavo, ter s tem zmanjševali neenakost v dostopu in kakovosti.
- (19)** Razvili bomo strategije in ukrepe za ublažitev negativnih posledic okužbe z virusom HIV/aidsom na izobraževalne sisteme kot celote, šole, učitelje, učence in procese samega učenja.

3. Zaščita pred zlorabo, izkoriščanjem in nasiljem

- 41.** Na stotine milijonov otrok trpi in umira zaradi vojn, nasilja, izkoriščanja, zanemarjanja in vseh oblik zlorabe in diskriminacije. Po vsem svetu otroci živijo v izredno težkih razmerah: trajno invalidni ali resno poškodovani v oboroženih spopadih; razseljeni znotraj držav ali pregnani iz svojih držav kot begunci; trpeči zaradi naravnih in namerno povzročenih nesreč, vključno z nevarnostmi, kot so izpostavljenost sevanju in nevarnim kemikalijam; otroci tujcev in drugih socialno ogroženih skupin; žrtve rasizma, rasne diskriminacije, sovraštva do tujcev in drugih nestrpnosti.
- Trgovanje, tihotapljenje, telesno in spolno izkoriščanje ter ugrabitve kot tudi ekonomsko izkoriščanje otrok, celo v najhujši obliki, so vsakodnevna resničnost za številne otroke po vsem svetu, medtem ko nasilje v družini in spolne zlorabe nad ženskami in otroki postajajo resen splošen problem. Gospodarske sankcije imajo v številnih državah težke socialne in humanitarne posledice za civilno prebivalstvo, še posebej za ženske in otroke.
- 42.** Na položaj otrok v nekaterih državah škodljivo vplivajo tudi enostranski ukrepi držav, ki niso v skladu z mednarodnim pravom in Listino Združenih narodov. Ti ukrepi zavirajo enakopravne trgovske odnose med državami, preprečujejo polno uresničevanje socialnega in gospodarskega razvoja in v prizadetih državah zavirajo blaginjo prebivalstva, pri čemer čutijo največje posledice prav ženske, otroci in mladostniki.

- 43.** Otroci imajo pravico zaščite pred vsemi oblikami zlorabe, zanemarjanja, izkoriščanja in nasilja. Države morajo odstraniti vse oblike nasilja nad otroki. V skladu s tem smo odločeni:
- (a)** Varovati otroke pred vsemi oblikami zlorabe, zanemarjanja, izkoriščanja in nasilja.
  - (b)** Varovati otroke pred posledicami oboroženih spopadov in zagotavljati spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava in prava o človekovih pravicah.
  - (c)** Varovati otroke pred vsemi oblikami spolnega izkoriščanja, vključno s pedofilijo, trgovanjem in ugrabitvami.
  - (d)** Sprejeti takojšnje in učinkovite ukrepe za odpravo najhujših oblik dela otrok, kot je opredeljeno v Konvenciji Mednarodne organizacije dela št. 182, in izdelati ter izvajati strategije in ukrepe za odpravo dela otrok, ki je v nasprotju s sprejetimi mednarodnimi standardi.
  - (e)** Zmanjšati revščino in bedo milijonov otrok, ki živijo v izredno težkih razmerah.
- 44.** Za doseg te ciljev bomo pristopili k uresničevanju naslednjih strategij in ukrepov:

Splošna zaščita

- (1)** Razvili bomo sisteme, ki omogočajo vsakemu otroku ob njegovem rojstvu ali kmalu po njem vpis v rojstno matično knjigo ter uresničevati pravico, da vsak otrok pridobi ime in državljanstvo v skladu z nacionalno zakonodajo in ustreznimi mednarodnimi dokumenti.
- (2)** Vse države bomo spodbujali, da sprejmejo in uveljavljajo zakone in izboljšajo izvajanje politik in programov za zaščito otrok pred vsemi oblikami nasilja, zanemarjanja, zlorabe in izkoriščanja, naj bo to doma, v šoli ali drugih ustanovah, na delovnem mestu ali v lokalni skupnosti.
- (3)** Sprejeli bomo posebne ukrepe za odpravo diskriminacije otrok glede na raso, barvo, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali socialno poreklo, premoženje, telesno ali drugo nezmožnost, rojstvo ali kakršen koli drug položaj, ter jim zagotovili enak dostop do izobraževanja ter zdravstvenega in socialnega varstva.
- (4)** Odpravili bomo nekaznovanost za vse zločine zoper otroke s privedbo krivcev pred sodišča in objavo kazni za njihove zločine.
- (5)** Ukrepali bomo v smeri preprečevanja tistih enostranskih ukrepov držav, ki niso v skladu z mednarodnim pravom in Listino Združenih narodov,

- in ki ovirajo doseganje ustreznega gospodarskega in socialnega razvoja ter blaginje prebivalstva v prizadetih državah, predvsem otrok in žensk, in onemogočajo polno uživanje človekovih pravic, vključno s pravico do življenjskega standarda, primernega njihovemu zdravju in blaginji ter pravico do ustrezne prehrane, zdravstvene oskrbe in ustreznih socialno-varstvenih storitev. Pri tem bomo skušali zagotoviti, da se hrana in zdravila ne bodo uporabljala kot orodje političnega pritiska.
- (6) Ozaveščali bomo o nezakonitih in škodljivih posledicah neuspešne zaščite otrok pred nasiljem, zlorabo in izkoriščanjem.
  - (7) Spodbujali bomo k ustanovitvi preventivnih servisov in servisov za podporo in socialno zaščito otrok, kot tudi k prilagoditvi sodnih sistemov potrebam otrok. Pri tem bomo upoštevali načelo pravice po poravnavi škode s strani storilca, ki je povzročil kaznivo dejanje, ter načelo prednostnega in popolnega varovanja otrokovih pravic. Prav tako bomo zagotavljali posebej usposobljeno osebje, ki bo spodbujalo in podpiralo ponovno vključitev otrok v družbo.
  - (8) Zagotovili bomo zaščito otrok pred mučenjem in drugimi krutimi, nečloveškimi ali ponižujočimi ravnanji in kaznovanjem. Ob tem bomo pozvali vlade vseh držav, še posebej tistih, v katerih smrtna kazen še ni odpravljena, da izpolnijo obveznosti, ki so jih prevzele v skladu z ustreznimi določbami v mednarodnih listinah o človekovih pravicah, predvsem tistih, ki so vključeni v 37. in 40. člen Konvencije o otrokovih pravicah ter v 6. ter 14. člen Mednarodne deklaracije o državljskih in političnih pravicah.
  - (9) Odpravili bomo škodljive tradicionalne običaje, kot sta zgodnja in prisilna poroka ter pohabljanje ženskih spolovil, ki kršijo pravice otrok in žensk v temelju.
  - (10) Vzpostavili bomo mehanizme, ki bodo zagotavljali posebno varstvo in pomoč otrokom brez staršev.
  - (11) Sprejeli in izvajali bomo ustrezne politike in programe za preventivo, zaščito, rehabilitacijo in ponovno vključitev v družbo za otroke, ki živijo v težkih socialnih razmerah in so izpostavljeni posebnim nevarnostim, vključno s sirotami, zapuščenimi otroki, otroki delavcev tujcev, otroki, ki delajo, otroki, ki živijo na ulicah, ter otroki, ki živijo v izjemni revščini, ter jim zagotovili ustrezen dostop do izobraževanja ter zdravstvenega in socialnega varstva.
  - (12) Otroke bomo zaščitili pred posvojitvijo in rejništvom, ki nista v najboljšem interesu otrok, ali pa sta nezakonite ali izkoriščevalske narave.
  - (13) Obravnavali bomo primere mednarodnih ugrabitev otrok, ki jih povzročijo eden od staršev.

- (14) Borili se bomo proti zlorabi otrok in mladostnikov pri nezakoniti proizvodnji mamil in psihotropnih snovi ter trgovanju z njimi, in zlorabo tudi preprečevali.
- (15) Spodbujali bomo celovite programe boja proti zlorabi otrok in mladostnikov pri nezakoniti proizvodnji mamil in psihotropnih snovi in trgovanju z njimi.
- (16) Otrokom in mladostnikom, odvisnim od mamil, psihotropnih snovi, inhalacijskih sredstev in alkohola bomo zagotovili dostop do ustreznega zdravljenja in rehabilitacije.
- (17) V skladu z mednarodno zakonodajo, vključno z določili mednarodnega humanitarnega prava, bomo zagotovili varstvo in pomoč beguncem in razseljenim osebam, med katerimi so povečini ženske in otroci.
- (18) Na podlagi prevzetih obveznosti za izboljšanje načrtovanja in pripravljenosti v primeru nujnega ukrepanja in pomoči bomo zagotovili otrokom, prizadetim v primeru naravnih nesreč, pravočasno in učinkovito humanitarno pomoč ter vso možno zaščito in pomoč za čim prejšnje normalno življenje.
- (19) Spodbudili bomo ukrepe za zaščito otrok pred nasilnimi ali škodljivimi posledicami interneta, računalniških programov in računalniških iger, ki imajo lahko negativen vpliv na duševni razvoj otrok. Pri tem bomo upoštevali primarno odgovornost družine, staršev, zakonitih skrbnikov in varuhov.

Zaščita otrok v primeru oboroženega spopada

- (20) Okrepili bomo zaščito otrok, prizadetih v oboroženih spopadih, in sprejeli učinkovite ukrepe za varstvo otrok v primeru tuje zasedbe.
- (21) Zagotovili bomo, da bodo vprašanja, ki so povezana s pravicami in zaščito otrok, na dnevnem redu vseh mirovnihih procesov in sporazumov, in da bodo tudi ustrezno vključena v te procese in programe v okviru Združenih narodov, ter da bodo povsod, kjer je to mogoče, vključeni tudi otroci.
- (22) Odpravili bomo novačenje in sodelovanje otrok v oboroženih spopadih, saj je to v nasprotju z mednarodnim pravom, zagotovili njihovo demobilizacijo ter sprejeli učinkovite ukrepe za njihovo rehabilitacijo, fizično in duševno okrevanje ter ponovno vključitev v družbo.
- (23) Odpravili bomo nezakaznanost, preganjali odgovorne za genocid, zločine proti človeštvu in vojne zločine, in te zločine, kjer je to možno, izključili iz določb in zakonodaje o amnestiji. Prav tako bomo zagotovili, da se bodo ob koncu spopadov vzpostavili mehanizmi za dokazovanje

resnice in pravičnosti, da se bodo obravnavale hude zlorabe, v katere so bili vpleteni otroci, ter da se bodo zagotovili ustrezni otrokom primerni postopki.

- (24) Neposredno bomo ukrepali proti vsem oblikam terorizma, ki močno vplivajo na razvoj in blaginjo otrok.
- (25) Vsem civilnim, vojaškim in policijskim osebam, ki sodelujejo v mirovnih operacijah, bomo zagotovili ustrezno usposabljanje in izobraževanje o pravicah in zaščiti otrok, kot tudi o mednarodnem humanitarnem pravu.
- (26) Zajezili bomo nezakonit pretok lahkega orožja ter ostalih bojnih sredstev in zaščitili otroke pred pehotnimi minami, topovskimi izstrelki in drugimi bojnimi sredstvi, ki ogrožajo ljudi, ter zagotovili pomoč otrokom žrtvam med oboroženimi spopadi in po njih.
- (27) Okrepili bomo mednarodno sodelovanje, vključno z delitvijo bremen in uskladitvijo humanitarne pomoči državam, ki so sprejele begunce, ter nudenje podpore in pomoči vsem beguncem in razseljenim osebam, še posebej otrokom in njihovim družinam, da se prostovoljno in varno vrnejo na svoje domove, in se brez težav ponovno vključijo v svoje socialno okolje.
- (28) V okviru mednarodnega sodelovanja bomo razvili in izvajali politike in programe za zaščito, varstvo in blaginjo begunskih otrok in otrok, ki iščejo zatočišče, ter jim zagotovili osnovno socialno varstvo, ki poleg osnovnega zdravstvenega varstva in oskrbe s hrano vključuje tudi dostop do izobraževanja.
- (29) Prednost bomo dali programom, ki zagotavljajo iskanje družin ter njihovo ponovno združevanje, ter nadaljevali z nadzorovanjem izvajanja zaščite in varstva osirotelih in razseljenih otrok beguncev.
- (30) Redno bomo spremljali in ocenjevali vpliv ekonomskih sankcij na otroke in v skladu z mednarodno zakonodajo sprejemali nujne in učinkovite ukrepe za ublažitev negativnih posledic teh sankcij na ženske in otroke;
- (31) Izvedli bomo vse potrebne ukrepe za zaščito otrok pred tem, da bi bili zajeti kot talci.
- (32) Razvili bomo posebne strategije in ukrepe za zaščito deklic, ki so v oboroženih spopadih izjemno ranljive.

Boj zoper delo otrok

- (33) Sprejeli bomo takojšnje in učinkovite ukrepe za prepoved in odpravo najhujših oblik otroškega dela, otrokom, ki opravljajo najtežja dela, pa zagotovili rehabilitacijo in ponovno vključitev v družbo ter dostop do brezplačne osnovne izobrazbe, in kjer je mogoče, ustreznega poklicnega usposabljanja.

- (34) Pri odpravljanju najhujših oblik otroškega dela bomo ukrepali z ustreznimi koraki v medsebojni pomoči in sodelovanju prek povečanega mednarodnega sodelovanja in pomoči, vključno s podporo pri socialnem in ekonomskem razvoju, programih za izkoreninjenje revščine ter zagotavljanju izobraževanja za vse.
- (35) Izdelali in izvajali bomo strategije za zaščito otrok pred ekonomskim izkoriščanjem in opravljanjem vsakršnega dela, ki je nevarno za otroke, ki posega v njihovo izobraževanje ali škoduje njihovem zdravju, telesnemu, duševnemu, duhovnemu ali socialnemu razvoju.
- (36) Prek spodbujanja nacionalnih partnerstev in mednarodnega sodelovanja bomo zaščitili otroke pred vsemi oblikami ekonomskega izkoriščanja in skušali izboljšati njihov položaj, med drugim tudi s tem, da se bo otrokom, ki delajo, omogočilo obiskovanje brezplačne osnovne šole. Zagotovili jim bomo poklicno usposabljanje, ali pa se jih bo na kakršen koli možen način vključilo v izobraževalni sistem. Pri tem bomo spodbujali tiste socialne in ekonomske politike, katerih cilj je izkoreninjenje revščine in zagotavljanje delovnih mest ter možnost za zaslužek družinam, predvsem ženskam.
- (37) Spodbujali bomo mednarodno sodelovanje in pomoč državam v razvoju, ter jim na njihovo željo pomagali pri odpravljanju problemov in vzrokov za delo otrok, med drugim tudi s socialnimi in ekonomskimi politikami, katerih cilj je izkoreninjenje revščine. Pri tem je treba nenehno opozarjati, da se delovno–pravni standardi ne smejo uporabljati za protekcionistično zaščito trgovanja.
- (38) Okrepili bomo zbiranje in analiziranje podatkov o delu otrok.
- (39) Preusmerili bomo glavni tok akcij, ki se nanašajo na delo otrok, v napore za izkoreninjenje revščine in razvojna prizadevanja na nacionalni ravni, še posebej v oblikovanje politik in programov na področju zdravstvenega in socialnega varstva, izobraževanja in zaposlovanja.

Odprava trgovanja z otroki in spolnega izkoriščanja otrok

- (40) Izpeljali bomo skupne nacionalne in mednarodne akcije in ukrepe, ki so nujni, da se konča prodaja otrok in njihovih organov, spolno izkoriščanje in zloraba, vključno z zlorabo v otroški pornografiji, prostituciji in pedofiliji, ter nadaljevali z bojem proti že obstoječim trgov.
- (41) Ozaveščali bomo o nezakonitostih in škodljivih posledicah spolnega izkoriščanja in zlorabe otrok, še posebej zlorabe prek interneta in trgovanja z otroki.

- (42) Vseskozi bomo iskali poti za sodelovanje in podporo zasebnega sektorja, vključno s turistično industrijo, ter uporabo medijev pri kampanjah proti spolnemu izkoriščanju otrok in trgovanju z njimi.
- (43) Identificirali in reševali bomo osnovne vzroke in dejavnike, med njimi tudi zunanje dejavnike, ki vodijo v spolno izkoriščanje otrok in trgovanje z otroki, ter izvajali preventivne strategije in programe proti spolnemu izkoriščanju otrok in trgovanju z njimi.
- (44) Zagotavljali bomo zaščito in varovanje otrok žrtev trgovanja in spolnega izkoriščanja ter pomoč in potrebne servise za okrevanje in ponovno vključitev v družbo.
- (45) V skladu z vsemi veljavnimi mednarodnimi listinami bomo sprejeli na vseh ravneh, na katerih je potrebno, nujne ukrepe, ki bodo omogočali ovadbo in učinkovito kaznovanje vseh oblik spolnega izkoriščanja in zlorabe otrok, tako znotraj družine kot tudi v komercialne namene, namene otroške prostitucije, pedofilije, otroške pornografije, spolnega turizma otrok, trgovanja z otroki in prodaje otrok in njihovih organov ter prisilnega zaposlovanja otrok. Pri tem moramo zagotoviti, da bodo sodni sistemi upoštevali pri obravnavi otrok žrtev najboljše koristi otroka.
- (46) Na regionalni in mednarodni ravni bomo spremljali in izmenjavali informacije o trgovanju z otroki prek državnih meja; okrepili obmejne organe in organe pregona z namenom, da se zaustavi trgovanje z otroki, ter jim zagotovili ali izboljšali usposabljanje na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, predvsem žensk in otrok, žrtev trgovanja.
- (47) Sprejeli bomo nujne ukrepe, tudi prek krepitev sodelovanja med vladami, medvladnimi organizacijami, zasebnim sektorjem ter nevladnimi organizacijami, za izgrajevanje skupne borbe proti kriminalni uporabi informacijskih tehnologij – vključno z internetom – za namene prodaje otrok, otroške prostitucije, otroške pornografije, otroškega spolnega turizma, pedofilije in drugih oblik nasilja in zlorabe otrok in mladostnikov.

4. Boj proti virusu HIV/aidsu

- 45. Pandemija virusa HIV/aidsa ima poguben učinek na otroke in tiste, ki skrbijo zanje. Med njimi je 13 milijonov otrok, ki so zaradi aidsa izgubili starše, skoraj 600.000 dojenčkov, ki se vsako leto okužijo s prenosom virusa z matere na otroka, ter na milijone mladih, ki so okuženi z virusom HIV, stigmatizirani in brez dostopa do ustreznega svetovanja, nege in pomoči.
- 46. Da bi premagali pogubne učinke virusa HIV/aidsa na otroke, moramo hitro in agresivno ukrepati. To je bilo dogovorjeno tudi na posebni seji Generalne

skupščine Združenih narodov o virusu HIV/aidsu. Pri tem moramo dati poseben poudarek uresničevanju naslednjih dogovorjenih ciljev:

- (a) Do leta 2003 postaviti časovno določene nacionalne cilje za doseg mednarodno dogovorjenih globalnih preventivnih ciljev, ki so: do leta 2005 za 25 odstotkov zmanjšati razširjenost virusa HIV med mladimi moškimi in ženskami v starosti od 15 do 24 let v najbolj prizadetih državah, do leta 2010 pa za enak odstotek na globalni ravni; ter okrepiti prizadevanja za doseg teh ciljev, kot tudi za preseganje obstoječih stereotipov na področju spolnega vedenja in z virusom HIV/aidsom povezane neenakosti med spoloma, s spodbujanjem dejavnega sodelovanja moških in dečkov.
- (b) Do leta 2005 za 20 odstotkov in do leta 2010 za 50 odstotkov zmanjšati število otrok, okuženih z virusom HIV, in sicer tako, da bomo najmanj 80 odstotkom vseh nosečnic v predporodni dobi zagotavljali dostop do informacij, svetovanja in drugih oblik pomoči pri preprečevanju okužb z virusom HIV. Pomembni so tako povečevanje dostopnosti do učinkovite zdravstvene nege, usmerjene k zmanjšanju prenosa in okužbe virusa HIV z že okužene matere na otroka, kot tudi neposredni ukrepi, npr. prostovoljno in zaupno svetovanje, omogočanje testiranja, dostop do zdravljenja, predvsem protiretrovirusne terapije in, kjer je to primerno, zagotavljanje nadomestkov za dojenje in nadaljnje nege.
- (c) Do leta 2003 oblikovati in do leta 2005 začeti uresničevati nacionalne politike in strategije za izgrajevanje in krepitev sposobnosti vlad, lokalnih skupnosti in družin samih, da zagotovijo sirotam, deklicam in dečkom, okuženim in prizadetim zaradi virusa HIV/aidsa, podporo okolja, ki vključuje: zagotavljanje ustreznega svetovanja in psiho-socialne pomoči, možnosti vpisa v šolo in dostop do zavetišča, ustrezne prehrane ter zdravstvenih in socialnih storitev pod enakimi pogoji, kot jih imajo drugi otroci; ter zaščito sirot in drugače ranljivih otrok pred vsemi oblikami zlorabe, nasilja, izkoriščanja, diskriminacije in trgovanja z njimi, ter izgubo dediščine.

47. Za doseg teh ciljev bomo pristopili k uresničevanju naslednjih strategij in ukrepov:

- (1) Do leta 2003 bomo zagotovili izdelavo in uresničevanje večsektorskih nacionalnih strategij in programov financiranja za boj proti virusu HIV/aidsu, ki bodo: odločno in odgovorno pristopili k boju proti epidemiji; se zoperstavili stigmati, molku in zatajevanju; usmerili pozornost k spolnim in starostnim dimenzijam epidemije; se lotili odpravljanja diskriminacije

- in marginalizacije okuženih; vzpostavili partnerstvo in sodelovanje s civilno družbo in zasebnim sektorjem ter zagotovili dejavno soudeležbo ljudi in skupin, ki živijo z virusom HIV/aidsom, so od njega ogroženi ali so izpostavljeni nevarnostim okužbe, predvsem žensk in mladih. Pri tem bomo potrebna sredstva črpali iz državnih proračunov, in vključevali tudi druge vire, med njimi mednarodno sodelovanje; v polni meri spodbujali in varovali vse človekove pravice in temeljne svoboščine, vključno s pravico do popolnega telesnega in duševnega razvoja; uresničevali načelo enakosti med spoloma in jasno opozarjali na nevarnosti, ranljivost, možnosti preprečevanja, zaščite, zdravljenja in zmanjševanja posledic epidemije; ter okrepili pravni sistem ter sistem zdravstvenega varstva in izobraževanja.
- (2) Do leta 2005 bomo zagotovili vsaj 90 odstotkom in do leta 2010 vsaj 95 odstotkom mladih moških in žensk v starosti od 15 do 24 let dostop do informacij in izobraževanja, ki bo vključevalo izobraževanje sovrstnikov in posebej v mlade usmerjeno izobraževanje, kot tudi programe za razvijanje življenjskih znanj in sposobnosti, ki so potrebna za zmanjševanje ogroženosti pred okužbo z virusom HIV. Pri tem bomo zagotovili neposredno sodelovanje mladih, njihovih staršev in družin, vzgojiteljev, pedagogov in zdravstvenih delavcev.
- (3) Do leta 2005 bomo naredili pomemben napredek pri izvajanju celovitih strategij in programov pomoči, ki bodo: okrepili nego in skrb za okužene v okviru družin in lokalnih skupnosti, vključujoč pri tem neformalni sektor; zagotovili sisteme zdravstvenega varstva, ki bodo nudili in spremljali zdravljenje ljudi, okuženih z virusom HIV/aidsom, vključno z otroki; neposredno podpirali posameznike, gospodinjstva, družine in lokalne skupnosti, ki jih je prizadel virus HIV/aids; izboljšali usposobljenost in delovne pogoje zdravstvenega osebja ter učinkovitost preskrbovalnih sistemov, načrtov financiranja in mehanizmov za napotitev, ki so potrebni za lažjo dostopnost do stroškovno cenenih zdravil, vključno s protiretrovirusnimi zdravili, diagnostičnimi in drugimi tehnologijami ter kakovostno zdravstveno in psihosocialno pomočjo in oskrbo.
- (4) Do leta 2005 bomo uresničili ukrepe, ki bodo povečali sposobnosti žensk in mladostnic za samozaščito pred okužbo z virusom HIV, predvsem z zagotavljanjem ustreznega zdravstvenega varstva in zdravstvenih storitev, ki bodo vključevale tudi usposabljanje za zdravo spolno in rodnostno vedenje, ter izobraževanje, ki spodbuja k enakosti med spoloma, predvsem v okoljih, ki so kulturno občutljiva za razlike med spoloma.

- (5) Do leta 2003 bomo razvili in/ali okrepili strategije, politike in programe, ki prepoznavajo vlogo in pomen družine pri zmanjševanju ranljivosti ter pomenu vzgoje pri usmerjanju otrok in mladostnikov, in upoštevajo kulturne, verske in vrednostne dejavnike z namenom zmanjševanja te ranljivosti s tem, da bodo zagotavljali: deklicam in dečkom dostop do osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, ki bo v svojih učnih načrtih vključevalo tudi izobraževanje o virusu HIV/aidsu; varna in varovana okolja, predvsem za deklice; širjenje kakovostnih in mladostnikom prijaznih informacij ter izobraževanje in svetovanje o zdravem spolnem vedenju; okrepitev preventivnih programov na področju reproduktivnega zdravja; ter v čim večjem obsegu neposredno vključevanje družin in mladih v načrtovanje, izvajanje ter spremljanje in ocenjevanje preventivnih in drugih programov za HIV/aids.
- (6) Do leta 2003 bomo oblikovali in začeli izvajati nacionalne strategije, ki bodo vključevale v svojih programih in aktivnostih, ki se odzivajo na nujne razmere, elemente ozaveščanja o virusu HIV/aidsu, preprečevanja okužbe, nege in zdravljenja. Pri tem se moramo zavedati, da so okužbi z virusom HIV/aidsom najbolj izpostavljenе skupine prebivalcev, ki so prizadete v primeru oboroženih spopadov, naravnih nesreč in drugih izrednih razmer, še posebej begunci in razseljene osebe, med njimi ženske in otroci. Prav tako je potrebno, kjer je to primerno, reševanje problema HIV/aidsa vključiti v mednarodne programe pomoči.
- (7) Spodbujali bomo dejavne in prepoznavne politike in programe o odpravljanju stigmatizacije otrok, ki so zaradi virusa HIV/aidsa osiroteli in zato postali posebej ranljivi, s tem bomo zagotovili nediskriminacijo ter popolno in enakopravno uživanje vseh človekovih pravic.
- (8) Mednarodno skupnost bomo spodbudili, da prek povečane mednarodne razvojne pomoči podpre prizadevanja držav v razvoju, ki vse več državnih sredstev namenjajo boju proti epidemiji virusa HIV/aidsa. Te pomoči in podpore so potrebne predvsem najbolj prizadete države v podsaharski Afriki in Karibih, države, ki jim v največji meri preti epidemija virusa HIV/aidsa, ter druga prizadeta območja, katerih sredstva za boj proti epidemiji virusa HIV/aidsa so zelo omejena.

C. MOBILIZACIJA SREDSTEV

- 48.** Spodbujanje zdravega življenja, vključno z zdravo prehrano in obvladovanjem nalezljivih bolezni, zagotavljanje kakovostnega izobraževanja, zaščita otrok pred zlorabo, izkoriščanjem, nasiljem in oboroženimi spopadi ter boj proti virusu HIV/aidsu, vse to so dosegljivi cilji, ki jih svetovna skupnost nedvomno lahko uresniči.
- 49.** Primarno odgovornost za izvajanje tega Akcijskega načrta ter izgrajevanje okolja, ki zagotavlja blaginjo otrok, in se v njem spoštujejo in uresničujejo pravice vsakega otroka, nosijo države same, vendar se moramo pri tem zavedati, da so za to potrebna nova in dodatna sredstva, tako državna kot tudi mednarodna.
- 50.** Naložbe v otroke so najbolj produktivne, predvsem če so srednje in dolgoročne. Vlaganje v otroke in spoštovanje njihovih pravic postavljata temelje za pravično družbo, stabilno gospodarstvo in svet brez revščine.
- 51.** Uresničevanje tega Akcijskega načrta bo zahtevalo pomembne dodatne človeške, finančne in materialne vire na nacionalnih in mednarodni ravni, tako v okviru zmožnega mednarodnega okolja kot tudi prek povečanega mednarodnega sodelovanja, vključno s sodelovanjem sever–jug in jug–jug, vse z namenom prispevanja k nadaljnjemu gospodarskemu in socialnemu razvoju.
- 52.** Zaradi tega smo odločeni, da bomo z namenom, da pridobimo čim več sredstev za otroke, med drugim zasledovali in uresničevali naslednje globalne cilje in aktivnosti:
- (a)** Zahvaljujemo se tistim razvitim državam, ki že namenjajo 0,7 odstotka svojega bruto družbenega proizvoda (BDP) v splošni sklad razvojne pomoči (ODA), razvite države, ki tega še niso storile, pa pozivamo, da ta mednarodno dogovorjeni cilj čim prej dosežejo, tako da v ta razvojni sklad začnejo namenjati 0,7 odstotka svojega bruto družbenega proizvoda. Obenem se zavezujejo, da si bomo na vso moč prizadevali za to, da se trend upadanja teh sredstev obrne, in da se čim prej doseže cilj, to je, 0,15 do 0,20 odstotka BDP za razvojno pomoč najmanj razvitim državam, ter da se vseskozi prednostno upošteva nujnost in teža posebnih potreb otrok.
  - (b)** Brez nadaljnjega odlašanja moramo pristopiti k uresničevanju pobude visoko zadolženih revnih držav in se dogovoriti o čim prejšnjem odpisu vseh njihovih dvostranskih uradnih dolgov v zameno za njihovo

nedvoumno obvezo, da se bodo prednostno lotile izkoreninjevanja revščine. Obenem pozivamo, da se prihranki zaradi odpisa dolgov uporabijo za financiranje programov za boj proti revščini, predvsem tistih, ki so namenjeni otrokom.

- (c) Potreben je poziv k hitri in skupni akciji za učinkovito reševanje zadolženosti najmanj razvitih držav ter držav v razvoju z nizkim in srednje visokim dohodkom, ki bo celovita, pravična, in k trajnostnem razvoju usmerjena, in bo pri tem izkoristila različne nacionalne in mednarodne ukrepe, ki bodo omogočili dolgoročno obvladljivost dolgov, vključno z že obstoječimi mehanizmi, kot je npr. zamenjava dolgov za projekte, ki so usmerjeni v uresničevanje potreb otrok. S tem se bo okrepila zmogljivost teh držav za reševanje zadev, ki se nanašajo na otroke.
- (d) Povečali in izboljšali bomo dostop proizvodov in storitev držav v razvoju na mednarodne trge, med drugim tudi z dogovorjenim zmanjševanjem carinskih in z odpravo necarinskih omejitev, ki neupravičeno zavirajo trgovanje držav v razvoju v multilateralnih trgovinskih sistemih.
- (e) Doseči moramo prepričanje, da je povečano trgovanje ključnega pomena za rast in razvoj najmanj razvitih držav, saj bo tem državam izboljšalo dostop do zelenih trgov. Pri tem se bomo trudili za zmanjšanje carin in carinskih kvot, ki preprečujejo najmanj razvitim državam vstop na razvite trge.
- (f) Mobilizirati je treba nova in precejšnja dodatna sredstva za socialni razvoj tako na nacionalnih kot na mednarodni ravni ter zagotoviti dejansko in učinkovito uporabo obstoječih sredstev s ciljem, da se zmanjšajo razlike znotraj držav in med njimi. Prav tako je treba do največje možne mere zagotoviti, da se socialni izdatki, namenjeni otrokom, zavarujejo, in ima njihova ohranitev prednost med krajšimi ali daljšimi ekonomskimi in finančnimi krizami.
- (g) Raziskati moramo nove načine za pridobivanje javnih in zasebnih finančnih sredstev, med drugim z zmanjševanjem čezmerne vojaške porabe in trgovine z orožjem ter naložb v proizvodnjo in nakup orožja, vključno z globalnimi vojaškimi izdatki, seveda ob upoštevanju zahtev nacionalne varnosti.
- (h) Na podlagi medsebojnih dogovorov in obvez moramo spodbuditi države darovalke in države prejemnice k polnemu uresničevanju Pobude 20/20 in, v skladu z dogovorjenimi dokumenti iz Osla in Hanoja, zagotoviti vsesplošni dostop do osnovnih socialnih servisov.

- 53.** Naša glavna in prednostna skrb bo namenjena zadovoljitvi potreb najranljivejših skupin otrok v državah v razvoju, predvsem tistih v najmanj razvitih državah in državah podsaharske Afrike.

- 54.** Posebno pozornost bomo namenili tudi potrebam otrok v majhnih otoških državah v razvoju, nerazvitih kopenskih državah in tranzicijskih državah v razvoju ter drugih državah v razvoju, kot tudi v državah z gospodarstvom na prehodu.
- 55.** Spodbujali bomo tehnično sodelovanje med državami z namenom izmenjave pozitivnih izkušenj in strategij pri uresničevanju tega Akcijskega načrta.
- 56.** Za doseganje zastavljenih ciljev in pričakovanj v dobro otrok je potrebno tudi novo partnerstvo s civilno družbo, vključno z nevladnimi organizacijami in zasebnim sektorjem, kot tudi novi dogovori za mobilizaciji dodatnih sredstev, tako zasebnih kot javnih.
- 57.** Ob upoštevanju dejstva, da morajo korporacije spoštovati nacionalne zakonodaje, bomo le-te spodbujali k delovanju v smeri družbene odgovornosti s tem, da prispevajo k uresničevanju ciljev socialnega razvoja in blaginje otrok, med drugim s:
- (1)** Spodbujanjem k večji ozaveščenosti o soodvisnosti socialnega razvoja in gospodarske rasti.
  - (2)** Zagotavljanjem pravnih, ekonomskih in socialnih političnih okvirov, ki bodo podpirali in spodbujali pobude zasebnega sektorja, katerih namen je doseganje teh ciljev.
  - (3)** Krepitevijo sodelovanja s podjetji, sindikati in civilno družbo na nacionalni ravni pri uresničevanju tega Akcijskega načrta. Pri tem pozivamo zasebni sektor, da oceni posledice svojega delovanja na otroke, in omogoči, da bodo izsledki in pridobitve na področju raziskovanj in razvoja znanosti, zdravstvene tehnologije, zdravja, prehrane, varstva okolja, izobraževanja in množičnih medijev na voljo vsem otrokom, predvsem tistim z največjimi potrebami.
- 58.** Odločeni smo, da bomo z namenom, da dosežemo cilje tega Akcijskega načrta, zagotovili večjo usklajenost med politikami, in boljše sodelovanje med Združenimi narodi, agencijami, institucijami Bretton Wood ter drugimi multilaterarnimi telesi in civilno družbo.

D. NADALJNJE AKTIVNOSTI, SPREMLJANJE IN OCENJEVANJE

- 59.** Za podporo izvajanja aktivnosti ukrepov, za katere smo se zavezali s tem dokumentom, bomo nujno, če je le mogoče že do konca leta 2003, oblikovali ali obnovili nacionalne, kjer je to primerno, pa tudi regionalne akcijske načrte, ki bodo vsebovali časovno določene in izmerljive cilje in aktivnosti, temelječe na tem Akcijskem načrtu. Upoštevali bomo najboljše koristi otrok, ki bodo v skladu z nacionalno zakonodajo, verske in etične vrednote in kulturno poreklo ljudi ter vse človekove pravice in temeljne svoboščine.
- V ta namen bomo okrepili strateško načrtovanje na nacionalni ravni ter zagotovili potrebno usklajevanje, izvrševanje in sredstva. V politike nacionalnih vlad in tudi v nacionalne in lokalne razvojne programe, strategije za boj proti revščini, večsektorske in ostale ustrezne razvojne načrte bomo vključili cilje tega Akcijskega načrta. Pri tem bomo sodelovali z vsemi akterji civilne družbe, vključno z nevladnimi organizacijami, ki delajo za otroke in z njimi, ter tudi neposredno z otroki, skladno z njihovo starostjo in zrelostjo, ter njihovimi družinami.
- 60.** Na nacionalni ravni in, kjer je to možno, na regionalni ravni, bomo redno spremljali in ocenjevali napredek pri doseganju ciljev, zastavljenih v tem Akcijskem načrtu za državno, regionalno in globalno raven. V ta namen bomo povečali nacionalne statistične zmogljivosti za zbiranje, analiziranje in razvrščanje podatkov, vključno po spolu, starosti in drugih ustreznih kazalcih, ki lahko pripeljejo do razlik; ter podpirali raziskave, ki se osredotočajo na otroke. Povečali bomo mednarodno sodelovanje z namenom povečevanja statističnih zmogljivosti ter izgrajevanja lokalnih zmogljivosti za načrtovanje, spremljanje in ocenjevanje.
- 61.** Izvajali bomo redne preglede in pripravljali poročila o doseženem napredku na nacionalnih in lokalnih ravneh z namenom, da bomo učinkoviteje reševali ovire, in da bomo lahko ukrepali. Na regionalnih ravneh bodo ta poročila služila za izmenjavo primerov dobre prakse, okrepitev sodelovanja ter doseganje hitrejšega napredka. Zaradi tega:
- (a)** Državam podpisnicam Konvencije o otrokovih pravicah predlagamo, da v svoja poročila Odboru za otrokove pravice vključijo informacije o sprejetih in doseženih ukrepih pri izvrševanju tega Akcijskega načrta.
  - (b)** UNICEF je kot vodilna organizacija za otroke na svetu obvezana, da v tesnem sodelovanju z vladami, ustreznimi skladi, programi in specializiranimi agencijami Organizacije združenih narodov ter z vsemi

drugimi pomembnimi akterji tudi v prihodnje pripravlja in razširja informacije o doseženem napredku pri izvrševanju obstoječe deklaracije in Akcijskega načrta. Od upravnih teles ustreznih specializiranih agencij zahtevamo, da v okviru svojih pooblastil zagotovijo kar največjo možno podporo in pomoč pri uresničevanju ciljev, zastavljenih v tem Akcijskem načrtu, in da Generalno skupščino Združenih narodov prek ekonomskega socialnega sveta in drugih obstoječih kanalov natančno seznanjajo z doseženim napredkom in potrebnimi dodatnimi ukrepi v naslednjem desetletju.

- (d) Generalni sekretar mora Generalni skupščini redno poročati o napredku pri izvrševanju tega Akcijskega načrta.

62. S tem dokumentom se ponovno zavezujemo, da si bomo tudi v prihodnje v največji meri prizadevali zgraditi svet po meri otrok, pri čemer bomo nadgrajevali dosežke iz preteklega desetletja in vseskozi upoštevali načelo, da imajo otroci prednost. Ob sodelovanju različnih partnerjev bomo spodbujali k vodenju in izvajanju svetovnega gibanja za otroke, ki naj bi nepretrgano spodbujalo k spremembam. To svečano zaobljubo dajemo ob prepričanju, da s tem, ko dajemo prednost pravicam otrok, njihovemu preživetju, zaščiti in razvoju, služimo najboljšim interesom vsega človeštva, ter obenem omogočamo blaginjo vseh otrok v vseh državah.

OPOMBE

- 1 A/S–27/3.
- 2 Resolucija Generalne skupščine št. 55/2.
- 3 Priloga k Resoluciji Generalne skupščine št. 44/25.
- 4 A/45/625, Priloga.

IZDAJATELJ:

UNICEF Slovenija
Pavšičeva 1, Ljubljana
Telefon: 01 583 80 80
info@unicef-slo.si
www.unicef-slo.si

PROJEKT JE FINANČNO**PODPRLO:**

Ministrstvo za delo, družino
in socialne zadeve

UREDNIKA:

mag. Maja Vojnovič

PRIPRAVA:

Lenka Vojnovič

PREVOD:

Špela Kutin

LEKTORIRANJE:

Petra Kocjančič

OBLIKOVANJE:

ARDI

TISK:

R Tisk

NAKLADA:

10.000

LJUBLJANA, AVGUST 2003

Generalni sponzorji UNICEF-a Slovenija so:

ljubljska banka

Nova Ljubljanska banka d.d., Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO,
DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

